

Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagning (SOU 2021:7)

Ju2021/00355

1 Sammanfattning

Valmyndigheten tillstyrker utredningens förslag och menar att de överlag stärker valadministrationens förutsättningar att upprätthålla ordning och säkerhet under röstmottagningen. Myndighetens uppfattning är dock att de utmaningar som utredningen är satta att möta inte kan lösas enbart med de åtgärder som ska övervägas enligt direktiven. Som Valmyndigheten tidigare påtalat är nuvarande valsedelssystem förknippat med en rad problem, inte minst vad gäller ordning, säkerhet och valhemlighet. Detta behandlas bl.a. i Valmyndighetens rapport Erfarenheter från valen 2018 (dnr 2 00 513370-18/98231) och i promemorian Ändringar i nuvarande valsedelssystem – Förslag till ändringar inför valen 2022 (dnr 2 00 37-20/98233). Valmyndigheten är fortsatt av uppfattningen att en reform av valsedelssystemet är nödvändig.

Valmyndigheten noterar att utredningen främst nämner röstning i lokaler i Sverige men att förslagen i delar även påverkar röstmottagning i utlandet och ambulerande röstmottagning. Ett generellt önskemål är därför att kommande lagstiftningsprocess även omfattar de momenten. Enligt kommittédirektiven ska ambulerande röstmottagning och möjligheterna för utlandssvenskar att rösta tas upp i nästa delbetänkande men då från andra perspektiv. De eventuella lagförslagen från det delbetänkandet kommer heller inte att träda i kraft inför 2022.

2 Valmyndighetens synpunkter

2.1 5 Röstmottagning och offentlighet

Valmyndigheten är positiv till ett förtydligande i lagstiftning att röstmottagning är offentlig och menar liksom utredningen att det i praktiken redan gäller för röstning i vallokaler och i de flesta röstningslokaler. Utredningen föreslår att vallagen (2005:837) anpassas så att undantag görs från offentlighetskravet om det föreskrivs i vallagen eller i annan lagstiftning. Som utredningen beskriver finns röstmottagning med begränsat tillträde, exempelvis vårdhem, kriminalvårdsanstalter och låsta boenden dit allmänheten inte ska ha tillträde. Det är dock osäkert att den föreslagna författningstexten är tillräcklig för att undantag från

offentlighet ska gälla för samtliga dessa fall och det bör förtydligas ytterligare i vallagen. Detsamma gäller för ambulerande röstmottagning, som ofta sker i väljarens hem men även på andra platser. Det förekommer även röstningslokaler i utlandet där allmänhetens tillträde måste begränsas av säkerhetsskäl och det behöver förtydligas i författningstexten att undantag från offentlighet gäller även i de fallen.

2.2 6 Otillbörlig påverkan på väljarna vid röstningen

2.2.1. Utbildning av röstmottagare ska ge likvärdiga kunskaper

Utredningen föreslår att det utbildningsmaterial som tillhandahålls av Valmyndigheten ska användas vid utbildningen av röstmottagare. Dock får valnämnderna ersätta eller komplettera utbildningsmaterialet med eget innehåll under förutsättningen att kvaliteten i det material som används har säkerställts i samråd med Valmyndigheten eller länsstyrelsen.

Valmyndigheten är positiv till förslaget som bidrar till enhetlighet i valförfarandet och även förtydligar Valmyndighetens ansvar för utbildningsproduktion. Dock behöver det vara tydligt att Valmyndigheten får utfärda instruktioner för hur materialet ska användas och hur eventuell granskning och samråd ska gå till. Alla kommuner behöver göra vissa kompletteringar utifrån lokala förutsättningar, t.ex. röstmottagarnas arbetsförhållanden. Sådana instruktioner ska inte behöva granskas. Valmyndigheten föreslår därför att myndigheten får ansvara för utformning av utbildningsmaterial och instruktioner för hur dessa ska användas, samt att kommunerna åläggs att använda materialet utifrån Valmyndighetens anvisningar.

2.2.2. Ordningen på röstmottagningsstället

Förslaget att röstmottagare får avvisa väljare som skapar oordning i röstningslokalen är en viktig markering av att röstmottagarnas och väljarnas säkerhet ska tas på allvar. Utredningen menar att avvisning ska kunna ske med hjälp av polis eller ordningsvakt. Valmyndigheten vill i sammanhanget belysa att det måste finnas en tydlig lagstiftning så att ordningsvakter kan beviljas samt att det finns god beredskap hos polismyndigheten. Det bör särskilt säkerställas att lagen (1980:578) om ordningsvakter är anpassad för en sådan situation, eftersom ordningsvakter inte beviljades vid valen 2018 inför länsstyrelsens slutliga rösträkning.

2.2.3. Valpropaganda nära röstmottagningsställen

Utredningen föreslår att reglerna för propaganda förtydligas så att det framgår att även området utanför röstmottagningsstället ska vara fredat. Valmyndigheten är positiv till det förslaget men anser att det även behövs ett förtydligande av var valsedelutdelningen får ske. Utredningen menar att detta kan bestämmas av valnämnderna men det är rimligt att samma förutsättningar för väljare och partiföreträdare gäller vid all röstmottagning, oavsett kommun.

Utredningen påtalar också vikten av att valnämnderna tydligt definierar hur stort område utanför varje lokal som ska omfattas i ett propagandaförbud samt var valedelsutdelningen får ske, och att detta kommuniceras i ett beslut (se kap. 9.1.3). Det är inte alla valnämnder som tidigare fattat någon form av beslut eller utfärdat riktlinjer kring valpropaganda och Valmyndigheten anser i så fall att kravet på beslut ska framgå av författningstexten.

2.3 7 Gruppröstning – biträde åt väljare vid röstning

2.3.1 Biträde åt väljare vid röstning

Utredningen föreslår att i de fall där en väljare med funktionsnedsättning önskar hjälp av någon annan än röstmottagaren att göra i ordning rösten, ska röstmottagaren ändå följa med bakom valskärmen. Valmyndigheten menar att utredningen inte i tillräcklig utsträckning behandlar frågan om hur väljare med exempelvis läs- och skrivsvårigheter ska kunna rösta och vilken rätt till hjälp de har. Vallagen beskriver rätten till hjälp bakom skärmen för väljare med ”...funktionsnedsättning eller liknande” och det kan ha tolkats som en möjlighet att ge hjälp bakom skärmen exempelvis p.g.a. bristande språkkunskaper. Myndigheten efterfrågar ett förtydligande av vad som avses med ”eller liknande”.

Det kan inte uteslutas att väljare med funktionsnedsättning som är vana att ta hjälp av exempelvis en ledsagare uppfattar det som integritetskränkande att avslöja sin valhemlighet för en okänd röstmottagare. Valmyndigheten ser därför ett behov av att resurser avsätts för riktade informationsinsatser till dessa väljargrupper.

2.4 8 Reformen med avskärmning av valedelsställ

2.4.1 Reformen bör utvärderas i samband med valen 2022

Utredningen föreslår att en utvärdering av reformen görs i samband med valen 2022 och menar att frågan om valedelssystemet kan ingå i denna. Valmyndigheten välkomnar särskilt att en översyn av valedelssystemet tas med i utvärderingen av reformen. Att valnämnderna, ska kunna hålla en god ordning och tillhandahålla valedlarna säkert och tillgängligt framstår som en mycket stor utmaning, inte minst med tanke på den mängd valedlar som får finnas bakom avskärmningen när tre val hålls samtidigt.

2.4.2. Ansvaret för utläggning av valedlar samt presentation av valedlar

Utredningen föreslår vidare att valnämnden och i praktiken röstmottagarna ansvarar för att placera alla valedlar bakom avskärmningen, samt att det förtydligas i lagtexten att

valsedlarna ska presenteras likformigt. Valmyndigheten välkomnar förslagen och menar att de bidrar till att skapa ordning och säkerhet. Som utredningen också påtalar innebär det att övrig service till partierna gällande distribution av valsedlar som kommunerna åtar sig även i fortsättningen kan variera. Att vissa kommuner hjälper partierna med att transportera valsedlar till lokalerna medan andra inte gör det har gett upphov till frågor och kritik, både till Valmyndigheten och till valnämnder. Det är viktigt att hanteringen av valsedlar så långt som möjligt ska vara likvärdig över hela landet och Valmyndigheten efterfrågar att det regleras vilken roll valnämnden ska ta gällande transporter av valsedlar till lokalerna.

Valmyndigheten menar också att frågan om vilka valsedlar som ska finnas på ett röstmottagningsställe i utlandet och hur dessa ska hanteras behöver ses över.

2.4.3. Biträde åt väljare bakom avskärmningen

Valmyndigheten menar att en reglering av tystnadsplikt även krävs när en privatperson hjälper en väljare att ta sina valsedlar. Även om det oftast är fråga om samma person som följer med bakom valbåset är det viktigt att det inte lämnas öppet att kringgå tystnadsplikten. Det får inte finnas någon öppning för att ett biträde ska kunna kringgå tystnadsplikten genom att istället för att avslöja vad någon röstade på, berätta vilka valsedlar hen tog med bakom båset.

3 Konsekvenser för Valmyndigheten

Utredningens förslag gällande utbildningsmaterial och Valmyndighetens ansvar förtydligar och underlättar det samordnande arbete som myndigheten utför. Myndigheten delar utredningens bedömning gällande behovet av resurser för arbetet med utbildning och information. Som nämns i avsnitt 2.3.1. ser myndigheten även ett behov av att särskilda informationsinsatser gentemot väljare med funktionsnedsättning som kräver resurser utöver utredningens förslag.

Detta remissvar har beslutats av Valmyndighetens nämnd, genom ordföranden Margareta Bergström och ledamöterna Thomas Bull, Lena Langlet, Sven Oskarsson och Kristina Svahn-Starrsjö. Ärendet har föredragits av valhandläggaren Maria Nordström. Övriga deltagande i ärendet har varit nämndens ersättare Magnus Hagevi, Therese Mattsson och Erik Nymansson, kanslichefen Anna Nyqvist samt enhetscheferna Cia Davidson och Carl-Niclas Odenbring.

Margareta Bergström

Maria Nordström